

Весняні співи

Леся Українка

(Спогад)

Зима була надворі, давно вже сніг покритв зеленую руту, а мені в думці чогось весняні спогади стоять, весняні співи бринять!.. Чого се так? – не знаю. Хто знає, чого йому часом веселого літнього ранку з очей сльоза покотиться або чого йому суворого зимового вечора весняний подих згадається? чого? Хто знає?..

* * *

Згадалось мені, як тихого весняного вечора сиджу, було, я в своїй самотній хатинці на хуторі, серед степів харківських, та згадую свою рідну Волинь і шлю до неї свої думки сумні. Сонечко стоїть низько на заході й червонить своїм світлом гарячим спечений степ. Ось пройшла череда й на дорозі курява встала, – червона, мов дим пожежу, здається вона проти західного сонця. Хutoryани заметушилися: гукають, заганяють товар. Малі хлопці стовпилися біля криниці, коней напувають. Гомін, гамір... Далі все стихло, тільки у мене під вікном я чую якісь тихі голоси. Отож хutoryани збираються "на колодки". Щовечора так вони збираються під моїм вікном і ведуть розмови, не раз аж до пізнього вечора.

– Хоч би господь дощику послав! – чую я початок розмови. Щовечора завжди розмова починається тими словами, й слова ті бринять зовсім не так байдужо, як звичайна розмова "о погоді", – ні, я чую глибокі зітхання при тих словах. Видно, що то говориться зовсім не "для годиться".

– Еге ж! якби-то дав бог! А то хто його зна, що й робить, хоч бери та переорюй все поле вдруге! – обізвався журливо один господар.

– Пізно вже переорювати! – додав другий.

– Отак буде, – вкинула одна молодиця, – і так того поля, мов украдено, а тут ще все вигорить, та й що ж будем робить?

– Що? Прийдеться знов у пані здимати ґрунти.

– У пані? Знов у неї? Щоб так було, як торік, що більше було потім позову за гроші, ніж самих тих грошей?

– А що ж маєм робити?..

Спільна розмова затихла, тільки чутно було уривчасті слова, з якими часом одна сусіда оберталась до другої. Здалека доносились різні співи – то співали парубки та дівчата, сходячись на "вулицю".

Ось пройшов парубок вулицею. Йшов він тихо, недбало похитуючись; подерта свитина висіла у нього на однім плечі. Проходячи біля хати, він завів пісні:

Гей! та виріс я в наймах, в неволі,

Та не знав я долі ніколи!

Та гей!..

Виспівуючи, він ішов до греблі. Там, біля греблі, під вербами були другі колодки,

отам-то й збиралась молодь на "вулицю". На колодках під моїм вікном збирались тільки старі. Сиділи, правда, тут дві ще зовсім молоді молодички і журливо поглядали вони в той бік, де шуміли верби над греблею.

Есть у полі дві зірниці.

Отож мої брат-сестриці! Гей! –

пронеслось немов на відповідь тій бурлацькій пісні, що тільки що замовкла. Се співав молодий москаль, що прийшов "на побивку" в своє село, але в тім селі, окрім землі та старої хатини, нікого рідного у нього не було. Почувши пісню свого товариша, наймита, москалик і собі подав голос, виходячи з хати. От вони зустрілись і пішли вдвох до греблі. Було здалека чутно, як пара молодих голосів виводили:

Ані роду, ні родини,

Ані вірної дружини!

Гей!..

Розмова під моїм вікном знову розпочалась.

– А чули ви, що на завтра кликано до волості?

– Чого?

– Та кажуть, що там мають читати щось таке про той позов за наші ґрунти. Наша пані таки не дарує свого!

– Свого? коли б же то було її! а то ж воно наше було за дідів, за прадідів!

– Еге! За дідів було так, а за внуків буде інак! От іще нас перше попотягають по судах добре за ту дідівщину!

– Попотягають, бодай їх чорти тягали!

Голосний гомін знявся в цілій громаді. Не можна було розібрати течії розмови, тільки часом з гомону спільного виринали слова, викриknуті чиїмсь грубим, зважливим голосом: "Ні, годі!.. таки того не буде!.. Що моє, то не твоє!.."

А співи все більше, все голосніше лунали по хуторі. Он іде дівчина швидкою ходою, її огрядна постать гарно вирізується в світлі молодого місяця, що вже зійшов на тихому небі. Стрічка має за віночком вродливої дівчини, її гарне убрання та ясне намисто і ввечері здалека видно.

Вона дівчина бідна, але завжди вбирається краще від господарських дочок, бо їй дбати нема на кого, вона робить сама на себе.

Ой хоч же я убогая –

Візьмуть мене люди.

А вже ж тобі, вражий козаче,

Пароньки не буде!.. –

якось надто голосно і зважливо виспівує вона.

Ой дай же нам, боже, та на рушничку стати... –

задзвеніли зненацька тоненькі голоски трьох подруг, дівчат молоденьких, що бігли швиденько на вулицю, немов утікаючи від когось.

Хутко замовкли одинокі співи, а під вербами загули співи двох великих гуртів дівчат і парубків. Розлягаються тії хори по хуторі і линути далеко-далеко, в стен

розлогий, перебивають один другого, то спільно лунають, то знов затихають, і чутно тоді тільки спів соловейків, що по садочках щебечуть. Потім знов те дзвінке голосне щебетання заглушають ще голосніші співи челяді.

Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні,

Скажи, скажи, серце, правду, що в тебе на мислі?.. –

виводить парубочий гурт.

Порадь мене, дівчинонько, як рідная мати,

Ой чи мені женитися, чи на тебе ждати... –

перебиває дівочий гурт. Далі обидва гурти збилися і, замість пісні, залунав дзвінкий сміх.

Стара громада затихла; хто прислухався до співів на "вулиці", хто думав якісь поважні думи, а деякі вже й по хатах розійшлися, і тільки молоді молодички провадили стиха якусь жалібну розмову, либонь, якесь хатнє лихо одна другій розказували.

А соловейки в садках щебетали голосно-дрібно і радісно, і немов тужливо тая пісня котилась-лилась та єдналася з співами. Спільне щось було в обох тих співах.

Коли се з вулиці понеслись поважні гуки. То співали обидва гурти разом:

Набирали некрутоньків в неділеньку вранці...

Ох, либонь, не одно серце між старою громадою затремтіло при тій пісні...

Через який час під вікном на колодках не було вже нікого. Громада тихо розійшлась поєдинці. Молодь ще довго виспівувала під вербами, але й вона втомилась нарешті і почала розходитись. На різних кутках відгукувалися ще довго легкою луною пісні дівчат, що вертались додому.

Місяць так ясно блищав на темному небі. Темніли верховіття верб там далеко над греблею. Соловейки притихли на хвилину, теж умовкли. Все кругом уже спало. Тільки якийсь парубок, ідучи вулицею, співав:

Ой не спиться, не лежитьсья, і сон мене не бере!..

Його пісня так виразно лунала серед нічної тиші і розходилась по мовчазному степу. Хлопець іде і зникає у вечірній сутіні. От і не видно його. Тільки з-за греблі здалека лине його пісня:

Світи, світи, місяченьку, і ти, ясна зоря!

Та просвіти доріженьку аж до милої двора!..

Волинь, 1-ого грудня 1889